

Eva Tomášková

eva.tomaskova@law.muni.cz

Katedra národního hospodářství

Veřejné finance

Sociální zabezpečení

4. přednáška

11. dubna 2008

Svěřenecké fondy

- Sociální pojištění
- Zdravotní pojištění
- povinné příspěvky – započítávají se do souhrnné daňové kvóty

Sociální zabezpečení

- řešení důsledků sociálních událostí a rizik a při garanci sociálních jistot
- Sociální událost – vede k tíživé sociální situaci
- Sociální riziko - „sociální události či sociální příhody, které jsou právem známé, a s nimiž právo řadí vznik, změnu či zánik práv a povinností, pomocí nichž lze těmto událostem předejít či je zmírnit nebo překonat tíživou životní situaci způsobenou takovou událostí.“ (Krebs, 1997)
- Sociální jistota - např. právo na vzdělání, právo na ošetření v nemoci
- paradox sociálního zabezpečení

Prvky sociálního zabezpečení

- Péče o zdraví
- Zabezpečení v nemoci a při úrazu, při invaliditě
- Zabezpečení matek v těhotenství a v mateřství
- Zabezpečení ve stáří
- Zabezpečení v nezaměstnanosti
- Zabezpečení pozůstalých v případě úmrtí rodinných příslušníků
- Pomoc rodinám s dětmi

Principy sociálního zabezpečení

- univerzalita
- uniformita
- komplexnost
- adekvátnost
- sociální garance
- sociální solidarita
- sociální spravedlnost
- participace

Metody sociálního zabezpečení I.

- Sociální pojištění
  - povinné příspěvky
  - princip ekvivalence (zásluhové dávky), princip všeobecnosti a univerzality
  - soukromé pojištění, někdy se státní podporou
- Státní sociální podpora
  - adresné částky
  - hrazeny z daní (není stanovena konkrétní částka, kterou jedinec přispívá)
  - např. přídavky na děti
- Podnikové zaopatření

Metody sociálního zabezpečení II.

- Sociální pomoc
  - hrazeno ze státního rozpočtu a z různých neziskových organizací
  - ve složitých životních situacích, kdy se občan nedokáže sám o sebe postarat, např. nezaměstnanost, úraz
  - princip solidarity, adresné dávky
- Sociální péče
  - realizaci těchto služeb provádí regionální veřejný sektor či soukromé neziskové organizace
- Spoření
  - v rámci dobrovolného smluvního důchodového pojištění

Dávky

sociálního zabezpečení I.

- Dávky zásluhové
  - závisí na výši předchozího příjmu
  - princip ekvivalence a princip solidarity
  - pouze peněžní forma (např. náhrady při pracovních úrazech)
- Dávky univerzální (tzv. plošné dávky)
  - nezávisí na předchozím příjmu (porodné)
  - mohou mít formu peněžní i naturální (např. ve zdravotnictví)

Dávky

sociálního zabezpečení II.

- Dávky individualizované (tzv. adresné dávky)
  - poskytovány dle určitého kritéria potřebným občanům v individuální výši
- Dávky kombinované
  - kombinace zásluhových a univerzálních dávek, např. starobní důchody
  - posilovat zásluhovou složku

Modely sociálního zabezpečení I.

- Klasický model sociálního pojištění
(Bismarckův model sociálního pojištění)
  - nevylučoval sociální pomoc, ale nezahrnoval státní zaopatření
  - nebyl součástí státního rozpočtu
  - zásluhovost (zásluhové dávky) a sociální solidarita (univerzální dávky) - byly poskytovány jen výjimečně (zdravotní péče)

Modely sociálního zabezpečení II.

- Klasický model sociální pomoci
(Liberální či anglosaský model)
  - vylučoval metody sociálního pojištění a metody státního zaopatření
  - zdokonaloval předchozí systém „chudinské péče“
  - důraz na individualizované dávky určené jen pro prokazatelně potřebné občany

Modely sociálního zabezpečení III.

- Moderní model sociálního pojištění
(Konzervativní model sociálního pojištění)
  - z příspěvků na sociální zabezpečení
  - zásluhové dávky, dávky univerzální (na zdravotní péči a u přídatků na děti) a dávky poskytované v rámci sociální pomoci
  - (důchodové, nemocenské, úrazové, v nezaměstnanosti, rodinné, zdravotní péče)

Modely sociálního zabezpečení IV.

- Moderní liberální model sociální pomoci
  - rozšířen o zavedení prvků sociálního pojištění (starobního, pozůstalostního, v nezaměstnanosti, úrazového a v některých státech i univerzálního zdravotního).
  - nevyužívají se, příp. využívají ve velmi málo příspěvky na sociální zabezpečení
  - Beveridgeův model sociálního národního pojištění

Modely sociálního zabezpečení V.

- Univerzální model státního zaopatření
  - modifikace klasického modelu sociální pomoci
  - využívá pouze univerzální dávky nezávislé na výdělku
  - je většinou financován ze státního rozpočtu

Modely sociálního zabezpečení VI.

- Skandinávský sociálně demokratický model
  - zahrnuje jak princip sociální solidarity, tak také princip ekvivalence, přičemž se snaží zabezpečit všechny obyvatele
  - dávky poskytované v rámci tohoto modelu jsou univerzální dávky a zásluhové dávky
  - odmítá daňové ráje

Financování sociálního zabezpečení

- **Přímé**
  - povinné příspěvky + část daňového výnosu
  - dávky sociálního zabezpečení
- **Nepřímé**
  - daňové úlevy u individuálních důchodových daní a důchodových daní korporací
  - daňové výdaje
- **Prostředky na financování sociální zabezpečení**
  - v parafiskálním mimorozpočtovém fondu sociálního zabezpečení
  - ve veřejných rozpočtech
- **Sociální kvóta**

Systemy financování sociálního zabezpečení I.

- Průběžné financování
  - Příčiny deficitnosti tohoto systému:
  - Demografické příčiny (stárnutí obyvatel, nízká porodnost)
  - Rozsáhlý sociální program (široká „nabídka“ dávek sociálního zabezpečení)
  - Potřeba valorizace dávek
  - Růst nákladů institucí poskytujících služby sociálního zabezpečení
  - Růst povinných příspěvků na sociální zabezpečení, což má za důsledek:
    - Snižování čisté mzdy zaměstnanců
    - Zvyšování nezaměstnanosti
  - Nízká tvorba nových pracovních míst
  - Malé domácí úspory
  - Vládní populismus

Systemy financování sociálního zabezpečení II.

- Kapitálové financování
  - kapitalizovaný fond sociálního zabezpečení na pojišťovacím principu
  - respektuje princip ekvivalence a zásluhovosti
  - stát dohlíží nad hospodařením těchto pojišťoven a vymezuje způsoby zhodnocení
  - posiluje odpovědnost jednotlivce a stimuluje jej ke spoření na stáří (příspěvky ze státního rozpočtu, daňové výhody)

Vícepilířový systém financování sociálního zabezpečení

- **Veřejný pilíř**
  - minimální prostředky na stáří a případná rizika
    - všeobecný program zdravotní péče,
    - všeobecný program sociální pomoci,
    - univerzální dávky soc. zabezpečení,
    - státem garantovaná min. výše starobního důchodu,
    - povinné pojištění
  - princip neekvivalence a solidarity
  - průběžný systém financování (povinné příspěvky, dávky)
- **Povinný soukromý pilíř**
  - povinné spoření občanů v kapitalizovaném fondu pojišťovny
  - odluka sociálního zabezpečení od státu a zrušení mezigeneračního přerozdělování
  - princip ekvivalence (zásluhové dávky)
- **Dobrovolný soukromý pilíř**
  - dobrovolné soukromé pojištění
  - princip ekvivalence a jsou používány zásluhové dávky

Situace v ČR v oblasti SZ

- Sociální zabezpečení je příjmem SR (Ministerstvo práce a sociálních věcí) odděleně se sleduje pouze část plynoucí na důchodové pojištění.
- Metody sociálního zabezpečení:
  - sociální pojištění
  - sociální péče
  - sociální pomoc
- Oblasti sociálního zabezpečení:
  - Důchodové pojištění
  - Nemocenské pojištění (včetně pojištění pro případ mateřství a invalidity)
  - Pojištění v nezaměstnanosti
  - Péče o rodinu
  - Sociální péče, tzv. záchranná sociální síť (např. péče o opuštěné děti, hendikepované občany apod.)
  - Zdravotní pojištění (dostupnost základní zdravotní péče)
- Princip ekvivalence v kombinaci s principem solidarity

Dvoupilířový systém financování sociálního zabezpečení

- Veřejný pilíř
  - průběžné financování
- Dobrovolný soukromý pilíř
  - starobní pojištění
- Sociální zabezpečení je financováno:
  - povinným příspěvkem na sociální zabezpečení a povinným příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti
  - povinným veřejným zdravotním pojištěním

Český důchodový systém

charakteristika (3) - výdaje

rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
HDP	1 785 131	1 962 483	2 041 353	2 150 058	2 315 255	2 414 669	2 550 754	2 751 075	
nominálně	Důchodové dávky	151 115	166 119	177 854	186 852	201 111	213 648	225 833	230 897
	starobní		118 200	127 500	136 600	146 800	154 800	164 000	167 813
	invalidní		31 000	32 500	32 900	35 000	38 100	40 500	41 700
	pozůstalostní				17 400	19 200	20 700	21 400	21 300
	Správa		2 711	3 423	3 263	3 343	3 352	3 703	4 053
% celku	Důchodové dávky	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	starobní		71,2%	71,7%	73,1%	73,0%	72,5%	72,6%	72,7%
	invalidní		18,7%	18,3%	17,6%	17,4%	17,8%	17,9%	18,1%
	pozůstalostní				9,3%	9,5%	9,7%	9,5%	9,2%
% HDP	Důchodové dávky	7,68%	8,46%	8,71%	8,69%	8,69%	8,85%	8,85%	8,39%
	starobní		6,02%	6,25%	6,35%	6,34%	6,41%	6,43%	6,10%
	invalidní		1,58%	1,59%	1,53%	1,51%	1,58%	1,59%	1,52%
	pozůstalostní				0,81%	0,83%	0,86%	0,84%	0,77%
	Správa		0,14%	0,17%	0,15%	0,14%	0,14%	0,15%	0,15%

Sazby pojistného v ČR

- u **organizace a malé organizace** 26 %
  - 3,3 % na nemocenské pojištění,
  - 21,5 % na důchodové pojištění a
  - 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,
- u **zaměstnanců** 8 %
  - 1,1 % na nemocenské pojištění,
  - 6,5 % na důchodové pojištění a
  - 0,4 % na státní politiku zaměstnanosti
- u **osob samostatně výdělečně činných** 29,6 %
  - 28 % na důchodové pojištění a
  - 1,6 % na státní politiku zaměstnanosti
  - + 4,4 % na nemocenské pojištění
- u **osob dobrovolně účastných důchodového pojištění** (např. vedení v evidenci úřadu práce, studenti apod.) 28 % (na důchodové pojištění).

Sazby sociálního pojištění v zemích EU

Sociální pojištění v zemích EU v roce 2003			
Stát	Zaměstnanec	Zaměstnavatel	Celkem
Belgie *	13,07 %	32,35 %	45,42 %
Dánsko	0 %	0 %	0 %
Finsko	4,4 %	17,3 %	21,7 %
Francie	6,55 %	8,2 %	14,75 %
Irsko *	4 %	8,5 %	12,5 %
Itálie	8,89 %	23,81 %	32,7 %
Lucembursko	8 %	8 %	16 %
Německo	9,55 %	9,55 %	19,1 %
Nizozemí	17,9 %	0 %	17,9 %
Portugalsko *	11 %	23,25 %	34,25 %
Rakousko	10,25 %	12,55 %	22,8 %
Řecko	6,67 %	13,33 %	20 %
Španělsko *	4,7 %	23,6 %	28,3 %
Švédsko	7 %	10,21 %	17,21 %
Velká Británie *	8,4 % - 10,0 %	8,9 % - 11,9 %	17,3 % - 21,9 %
Česko	8 %	26 %	34 %

*státy, kde je pouze jedna sazba pro zdravotní a sociální pojištění dohromady

Pramen: "Sozial Kompass Europa", Herausgeber: Bundesministerium für Gesundheit und soziale Sicherung - Bundesrepublik Deutschland

Výše soc. pojištění hrazeného zaměstnancem v roce 2008 (v %)

Země	Sociální pojištění	Země	Sociální pojištění
Polsko	25,6	Dánsko	11,2
Nizozemí	21,4	Portugalsko	11
Německo	20,85	Itálie	9,2
Rakousko	18,1	Velká Británie	9,2
Řecko	16	Norsko	7,8
Turecko	15	USA	7,65
Švýcarsko	14,4	Kanada	7,55
Belgie	14	Korea	7,1
Lucembursko	14	Švédsko	7
Francie	13,6	Finsko	6,5
Maďarsko	13,5	Španělsko	6,35
Slovensko	13,4	Irsko	5,1
Česko	12,5	Island	4,2
Japonsko	11,85	Nový Zéland	1,2

Věk odchodu do důchodu v ČR

		Věk odchodu do důchodu													
R_n (rok naroč.)		1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
	muži	61	61+2	61+4	61+6	61+8	61+10	62	62	62	62	62	62	62	62
ženy	bezdětné	58	58+4	58+8	59	59+4	59+8	60	60+4	60+8	61	61	61	61	61
	1 dítě	56+8	57	57+4	57+8	58	58+4	58+8	59	59+4	59+8	60	60	60	60
	2 děti	55+4	55+8	56	56+4	56+8	57	57+4	57+8	58	58+4	58+8	59	59	59
	3-4 děti	54	54+4	54+8	55	55+4	55+8	56	56+4	56+8	57	57+4	57+8	58	58
	5 a více	53	53	53+4	53+8	54	54+4	54+8	55	55+4	55+8	56	56+4	56+8	57

Pramen: <http://www.mesec.cz/texty/starobni-duxod/>

Věk odchodu do důchodu

Stát	Muži	Ženy	Stát	Muži	Ženy
Belgie	65	63	Malta	61	60
Dánsko	67	67	Německo	65	65
Estonsko	63	59,5	Nizozemí	65	65
Finsko	65	65	Norsko	67	67
Francie	60	60	Polsko	65	60
Irsko	66	66	Portugalsko	65	65
Island	67	67	Rakousko	65	60
Itálie	65	60	Řecko	65	65
Kypř	65	65	Slovensko	62	62
Lichtenštejnsko	64	64	Slovinsko	63	61
Litva	62,5	59,5	Španělsko	65	65
Lotyšsko	62	62	Švédsko	65	65
Lucembursko	65	65	Švýcarsko	65	64
Maďarsko	62	62	Velká Británie	65	60

Pramen: <http://www.mesec.cz/clanky/kdy-pujdou-evropane-do-penze-v-letosnim-roce/>

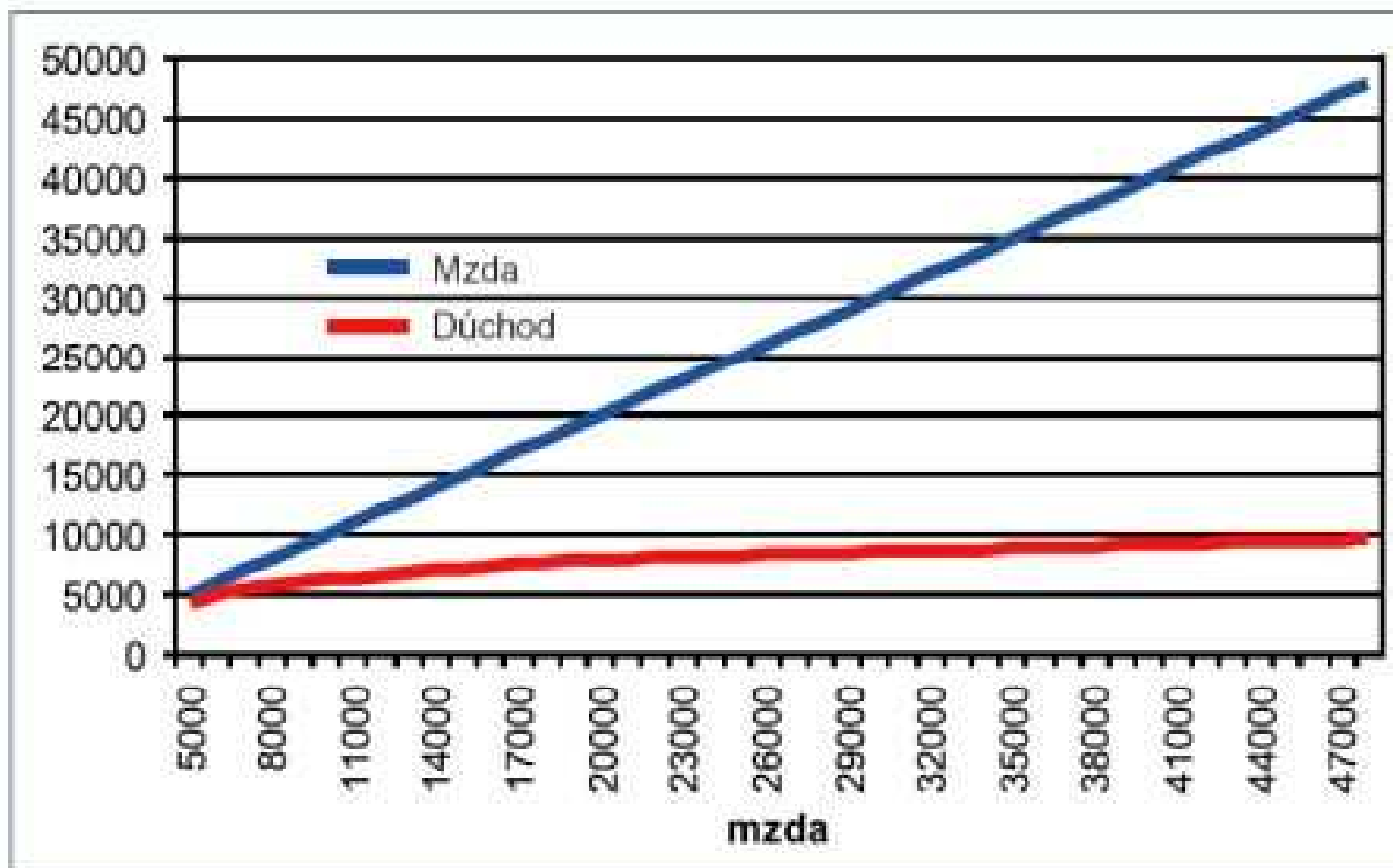
Starobní důchod

- Je složen ze dvou částí:
  - základní výměr
    - jedná se o pevnou částku ve výši 1 700 Kč měsíčně (1. 1. 2008)
  - procentní výměra
    - částka je vypočtena jako 1,5 % z výpočtového základu za každý celý rok pojištění, minimálně však 770 Kč měsíčně.
- Starobní důchody jsou valorizovány, jestliže inflace překročí 5 %.
- Průměrný důchod v ČR dosahuje necelých 8690 Kč (srpen 2007), průměrná čistá mzda činí cca 15 000, tj. 58 % (srpen 2007).
- Průměrné penze dosahuje cca 44 % občanů, průměrné mzdy však jen cca 30 % občanů.
- Občan, který měl hrubý měsíční příjem přes 50 000 dostane penzi ve výši 12 000.
- velmi výrazný nepoměr mezi penzí a původní mzdou u občanů různých příjmových skupin (občané s podprůměrnou mzdou dostávají starobní důchod ve výši 90 % původního výdělku, naopak důchod občanů s nadprůměrnými příjmy je v ČR jedna z nejnižších ze zemí OECD)

Výše důchodu vůči předchozí mzdě v ČR

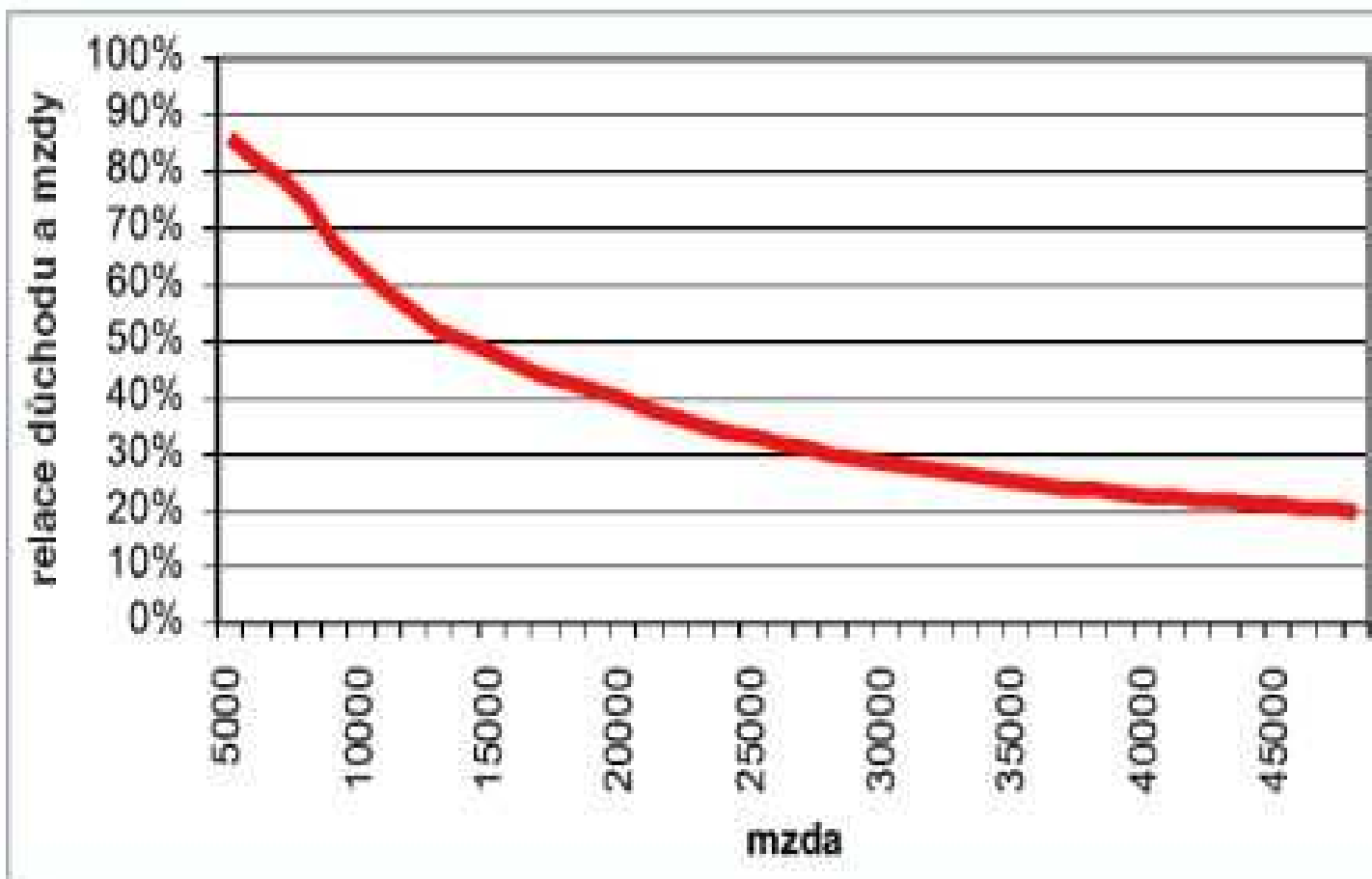
Výše důchodu v závislosti na výši předchozí mzdy (Kč měsíčně)

Relace důchodu k předchozí mzdě v ČR

Relace důchodu k předchozí hrubé mzdě

Pramen: www.mesec.cz/clanky/penzijni-reforma-z-dilny-ods/ - 40k

Výše státní penze v zemích OECD

Výše státní penze v členských zemích OECD (v % z čisté mzdy)			
Země	Výše státní penze u jednotlivých výši mezd		
	Podprůměrná mzda (50 %)	Průměrná mzda (100 %)	Nadprůměrná mzda (200 %)
Lucembursko	125.0	109.8	104.2
Řecko	99.9	99.9	99.9
Rakousko	91.2	93.2	79.3
Maďarsko	86.6	90.5	92.6
Itálie	89.3	88.8	89.1
Španělsko	88.7	88.3	83.4
Turecko	96.2	87.2	71.9
Nizozemí	82.5	84.1	83.8
Portugalsko	115.9	79.8	86.3
Německo	61.7	71.8	67.0
Finsko	87.3	71.5	123.1
Polsko	69.6	69.7	70.5
Francie	98.0	68.8	59.2
Švédsko	90.2	68.2	74.3

Švýcarsko	71.4	67.3	41.4
Island	95.8	65.9	57.2
Norsko	85.5	65.1	50.1
Belgie	82.7	63.1	42.7
Jižní Korea	93.4	63.0	48.3
Slovensko	58.2	60.2	65.7
Japonsko	80.1	59.1	44.3
Česko	88.3	58.2	35.3
Kanada	89.4	57.1	30.6
Dánsko	95.6	54.1	35.5
Austrálie	77.0	52.4	36.5
USA	61.4	51.0	39.0
Velká Británie	78.4	47.6	29.8
Mexiko	50.4	45.1	44.1
Nový Zéland	77.1	39.5	22.0
Irsko	63.0	36.6	21.9

Pramen: OECD, *Pensions at a Glance: Public Policies Across OECD Countries, 2005 Edition*, ISBN-92-64-018719 © OECD 2005

Rozčlenění sociálních výdajů v roce 2001 dle účelu

Země	Stáří	Nemoc	Rodina	Invalidita	Nezaměstnanost	Bydlení
Belgie	43,7	25,0	8,9	9,0	11,7	1,6
Dánsko	38,0	20,3	13,3	12,5	10,0	6,0
Německo	42,4	28,8	10,4	7,7	8,2	2,5
Řecko	51,3	25,8	6,9	5,0	6,0	5,1
Španělsko	45,3	30,0	2,6	7,6	12,9	1,7
Francie	43,7	29,2	9,5	6,0	7,1	4,4
Irsko	24,8	43,4	12,5	5,2	8,3	5,8
Itálie	62,3	26,1	4,0	5,7	1,6	0,3
Luceembursko	39,4	25,4	16,8	14,2	2,5	1,6
Nizozemí	41,8	30,4	4,4	11,6	5,0	6,8
Rakousko	49,5	24,7	10,6	8,1	5,0	2,1
Portugalsko	45,8	31,3	5,6	12,3	3,6	1,3
Finsko	36,6	24,5	12,1	13,7	9,8	3,3
Švédsko	39,1	29,2	9,6	12,4	5,6	4,3
Velká Británie	46,5	28,1	6,8	9,4	2,9	6,3
EU	46,0	28,2	8,0	8,0	6,2	3,6
Island	30,6	38,5	13,0	13,6	1,5	2,9
Norsko	30,5	34,5	12,8	16,5	2,6	3,1
EWR	45,7	28,3	8,1	8,2	6,1	3,5
Švýcarsko	51,7	24,9	5,1	12,8	2,4	3,1
Maďarsko	42,6	27,5	12,9	10,1	3,4	3,5
Malta	53,8	25,5	6,5	6,1	6,0	2,0
Slovensko	45,5	31,4	8,9	8,7	3,7	1,8
Slovinsko	39,7	33,1	8,6	8,1	3,4	7,1

Pramen: Eurostat,
 Statistik kurz gefasst,
 Themenkreis 3, 6/2004
 "Der Sozialschutz in
 Europa"

Výdaje SR na oblast soc. účely

Výdaje státního rozpočtu	2006	2007			Index Skutečnost 2007/2006
	Skutečnost březen	Schválený rozpočet	Skutečnost březen	% plnění	
	1	2	3	4=3:2	
Výdaje celkem	220,18	1040,78	230,72	22,2	104,8
Běžné výdaje	210,25	951,36	220,65	23,2	104,9
- sociální dávky	93,18	387,63	96,14	24,8	103,2
z toho:					
důchody	71,73	287,38	71,87	25,0	100,2
prostředky na podpory v nezaměstnanosti	2,01	7,23	2,01	27,8	99,8
ostatní soc.dávky	11,06	38,58	11,08	28,7	100,2
státní soc.podpora	8,39	54,44	11,18	20,5	133,4
- aktivní pol.zaměstnanosti	0,92	5,35	0,94	17,6	102,7
- prostředky na insolventnost	0,05	0,30	0,03	9,7	56,7
- stavební spoření	0,00	13,70	0,00	0,0	x
- státní příspěvek na důchodové připojištění	0,96	4,50	1,09	24,2	113,1

Hlavní problémy sociálního pojištění

- vysoká nivelizace důchodů, která nemotivuje k vyšší ekonomické aktivitě
- vysoká míra příjmové solidarity
- nedostatečná připravenost systému na stárnutí populace
- nárůst počtu předčasných starobních důchodů v předchozích letech a s tím související stagnace reálného odchodu do důchodu
- nepřiměřeně velký rozsah náhradních dob pojištění
- nedostatečný rozvoj nositele pojištění vlivem rozpočtového uspořádání a dlouhodobého poddimenzování finančních prostředků
(http://www.finance.cz/home/penzijni_pripojisteni/ducho_dove_systemy/situace_v_cr/)

Děkuji za Vaši pozornost. 😊